

Моріс Матерлінк

Неминуча

(Драма в одній дії)

(Переклад Лесі Українки)

ДІЙОВІ ОСОБИ

Дід (сліпий).

Батько.

Дядько.

Три дочки.

Сестра милосердя.

Служниця.

Діється в новітні часи.

Доволі темна зала в старому замку. Двері праворуч, двері ліворуч і скриті двері в кутку. В глибині вікна з кольоровими шибамі, найбільше зеленої барви. Шкляні двері на терасу. В кутку великий фламандський дзигар. Лампа горить.

Три дочки. Ходіть сюди, діду, сядьте при лампі.

Дід. Мені здається, що тут не дуже ясно.

Батько. Чи підемо на терасу, чи зостанемось тут, в хаті?

Дядько. Чи не краще б зостатись тут? Цілий тиждень йшов дощ, і ночі тепер холодні та вогкі...

Старша дочка. Однак же тепер зоряно.

Дядько. То що? Зорі нічого не значать.

Дід. Краще зостатись тут — хто знає, що може статись?

Батько. Нема чого турбуватись більше. Тепер безпечно, вона вже врятована.

Дід. Я думаю, що вона нездорова.

Батько. Чого ви се говорите?

Дід. Я чув її голос.

Батько. Але ж лікарі запевняють, що ми можемо бути спокійними...
[221]

Дядько. Ви ж добре знаєте, що ваш дідусь любить нас даремно турбувати.

Дід. Я не бачу того що ви.

Дядько. То треба вірити тому, хто бачить. Вона мала дуже добрий вигляд по обіді. Тепер вона міцно спить, і ми не маємо чого труїти собі

перший спокійний вечір, що нам доля дала... Я гадаю, що ми маємо право відпочити, навіть посміятись трохи сього вечора.

Батько. Справді, се перший раз, що я почуваюся дома межи своїх після сих її страшних пологів.

Дядько Вже як тільки хвороба ввійде до хати, то здається, немов хто чужий є в родині.

Батько. Але тоді теж видко, що поза родиною нема на кого надіятись.

Дядько. Правда ваша.

Дід. Чому се я сьогодні не міг одвідати бідної донечки?

Дядько. Ви знаєте, що лікар заборонив.

Дід. Я не знаю, що й думати.

Дядько. Зовсім нема чого вам турбуватись.

Дід (показує на двері ліворуч). Вона не може почути нас?

Батько. Ми не будемо надто голосно говорити, та й двері товсті, і сестра милосердя там при ній, вона нам скаже, коли здіймемо гомін.

Дід (показує на двері праворуч). Він нас не почує?

Батько. Ні-ні!

Дід. Він спить?

Батько. Так, я гадаю.

Дід. Слід би довідатись.

Дядько. Я б за нього більше боявся, ніж за вашу жінку, за того малого. Вже кілька тижнів, як він вродився, а ледве ворухиться. Досі й разу не крикнув, так наче з воску дитина.

Дід. Я думаю, що він буде глухий, а може, й німий... От що то значить споріднені шлюби...

Мовчання незгоди.

Батько. Я сливе лихий на нього за ті болі, що він завдав своїй мамі.

Дядько. Треба ж мати розум: що ж винна та бідна дитина? Він там сам в хаті? [222]

Батько. Так, лікар не хоче, щоб він був при матері.

Дядько. Але мамка є при ньому?

Батько. Ні, вона пішла заснути на хвилинку, вона ж таки се заслужила за остатні доби. Урсуло, піди лиш поглянь, чи він спить.

Старша дочка. Добре, тату.

Всі три дочки встають і, держачись за руки, йдуть в хату праворуч.

Батько. В котрій годині має прибути наша сестра?

Дядько. Здається, так коло дев'ятої.

Батько. Вже дев'ята минула. Я хотів би, щоб вона прибула таки цього вечора. Жінка дуже бажає побачити її.

Дядько. Прибуде напевне. Чи се вона вперше має тут бути?

Батько. Вона ще ніколи не вступала до хати.

Дядько. Їй тяжко вибратися з монастиря.

Батько. Вона прибуде сама?

Дядько. Ні, гадаю, певне, котра з черниць проведе її. їм же не вільно ходити самим.

Батько. Але ж вона ігуменя.

Дядько. Устав для всіх один.

Дід. Ви вже не турбуєтесь?

Дядько. А чого ж би мали турбуватись? Не треба про се говорити. Вже ж нема чого боятись.

Дід. Ваша сестра старша від вас?

Дядько. Вона в нас найстарша.

Дід. Я не знаю, що се зо мною,— я не спокійний. Я хтів би, щоб ваша сестра була вже тут.

Дядько. Вона буде, вона обіцяла.

Дід. Я хтів би, щоб сей вечір вже минув.

Три дівчини вертаються.

Батько. Снить він?

Старша дочка. Дуже міцно спить, татку.

Дядько. Що ж будемо робити, чекаючи?

Дід. Чого чекаючи?

Дядько. Сестри чекаючи.

Батько. Ти нічого не бачиш, Урсуло?

Старша дочка (край вікна). Ні, тату.

Батько. А на дорозі? Ти бачиш дорогу? [223]

Старша дочка. Бачу, тату; місяць світить, мені видно дорогу аж ген до кипарисів.

Дід. І ти нікого не бачиш?

Старша дочка. Нікого, дідусю.

Дядько. Як там надворі?

Старша дочка. Дуже гарно; ви чуєте соловейків?

Дядько. Авжеж.

Старша дочка. Щось трохи вітрець по дорозі.

Дід. Трохи вітрець по дорозі?

Старша дочка. Еге ж, і дерева трошки затремтіли.

Дядько. Дивно, що сестри все немає.

Дід. Я вже не чую солов'їв.

Старша дочка. Здається, мов хтось увійшов у садок, діду.

Дід. Хто ж?

Старша дочка. Не знаю, не бачу нікого.

Дядько. Бо нікого й нема.

Старша дочка. Хтось мусить бути в садку, соловейки раптом замовкли.

Дядько. Однак же я не чую, щоб хто йшов.

Старша дочка. Певне, хтось іде понад ставком, бо лебеді сполохались.

Друга дочка. Всі риби на ставку раптом плюснули на дно.

Батько. Нікого не бачиш?

Старша дочка. Нікого, тату.

Батько. Адже ставок освічений місяцем.

Старша дочка. Так, я бачу, як лебеді сполохались.

Дядько. Я певен, що їх сестра сполохала. Вона, певне, ввійшла малою хвірткою.

Батько. Не розумію, чому ж собаки не брешуть...

Старша дочка. Я бачу собаку отам у будці. Лебеді пливуть на той бік!

Дядько. Сестри злякались. Погляну лишень. (Кличе.) Сестро! Сестро! Се ти? Нема нікого.

Старша дочка. Я певна, що хтось є в садку. Ось побачите.

Дядько. Але вона обізвалась би!

Дід. Чи солов'ї знов не щебечуть, Урсуло?

Старша дочка. Не чую більш ні одного нігде навколо. [224]

Дядько. Тим часом і гомін стих.

Батько. Мертва тиша.

Дід. Певне, хтось чужий їх лякає, бо якби се хто свій, вони б не замовкли.

Старша дочка. Он там сидить соловейко на плакучій вербі. Полетів!..

Дядько. Чи вам оце тепер в голові ті соловейки?

Дід. Чи всі вікна одчинеці, Урсуло?

Старша дочка. Шкляні двері одчинені, дідусю.

Дід. Здається, холод суне в хату.

Старша дочка. Трохи вітряно в садку, дідусю, і рожі облітають.

Батько. Ну, то зачини двері, Урсуло. Пізно вже.

Старша дочка. Добре, тату. Я не можу зачинити дверей.

Дві другі дочки. Ми не можемо зачинити.

Дід. Що ж там таке, дітоньки?

Дядько. Нащо то говорити таким непевним голосом? Я їм поможу.

Старша дочка. Ніяк не всилкуємось гаразд зачинити.

Дядько. Се вогкість. Натиснімо всі. Щось, певне, є в дверях.

Батько. Столяр завтра направить.

Дід. Хіба завтра столяр прийде?

Старша дочка. Авжеж, дідусю, він має роботу в льоху.

Дід. Буде тут грюкати в хаті!..

Старша дочка. Я скажу йому, щоб робив помалу.

Раптом чутно, як хтось клепає косу надворі.

Дід (здригнувся). Ой!

Дядько. Урсуло, що се таке?

Старша дочка. Не знаю гаразд; думаю, що то садівничий. Щось недобачаю, він у затінку, під будинком.

Батько. То садівничий косити збирається.

Дядько. Вночі косити?

Батько. Адже завтра неділя. Так. Я завважив, що трава дуже висока навколо дому.

Дід. Мені здається, що коса занадто свище...

Батько. Він косить біля дому.

Дід. Ти його бачиш, Урсуло?

Старша дочка. Ні, діду, він у темряві. [225]

Дід. Я боюся, коли б він дочки не збудив.

Дядько. Нам його ледве чутно.

Дід. А мені так, якби він у хаті косив.

Дядько. Хвора його не почує, не бійтесь!

Батько. Здається, лампа щось не добре горить сього вечора.

Дядько. Треба долити.

Батько. Я бачив, як доливали рано. Вона тьмяно горить, відколи вікно зачинили.

Дядько. Я гадаю, скло запотіло.

Батько. Зараз горітиме ліпше.

Старша дочка. Дід заснув. Він три ночі не спав.

Батько. Мав багато турботи.

Дядько. Турбується без міри. Часом просто нічим його не вмовиш, і слухати нічого не хоче.

Батько. Можна йому вибачити при його старощах.

Дядько. Хто зна, які ми будемо в його літа.

Батько. Він має вже років з вісімдесят.

Дядько. Ну, то вже має право бути диваком.

Батько. Всі сліпці такі.

Дядько. Вени занадто думають.

Батько. Мають багато зайвого часу.

Дядько. Бо не мають чого іншого робити.

Батько. До того ж не мають жадної розривки.

Дядько. Се мусить бути страшенно!

Батько. Здається, і до того можна звикнути.

Дядько. Я собі того не можу здумати.

Батько. Та звісно, вони нещасливі люди.

Дядько. Не знати, де сидиш, не знати, куди йдеш, не знати, звідки приходиш, не одрізняти полудня від півночі, літа від зими... і завжди ся темрява, ся темрява... Я б волів не жити... Чи се вже так-таки й не вигоїться?

Батько. Здається, що так.

Дядько. Але ж він не безпросвітно сліпий?

Батько. Він одрізняє дуже ясне світло.

Дядько. Бережімо наші оченьки.

Батько. Часами він має дивні думки.

Дядько. Часами він не дуже приємний.

Батько. Він говорить все чисто, що думає.

Дядько. Але давніш він не був таким?

Батько. Де ж там! Колись він був собі тямущий, як от і ми, і не говорив нічого незвичайного. Правда, що [226] Урсула його призводить де того, вона відповідає йому на всі питання...

Дядько. Краще б не відповідала, бо то для нього лиха послуга.

Б'є десята родина.

Дід (прокидаючись). Чи я обернений до шкляних дверей?

Старша дочка. Добре проспались, дідусю?

Дід. Чи я обернений до шкляних дверей?

Старша дочка. Так, дідусю.

Дід. Нема нікого біля шкляних дверей?

Старша дочка. Але ж, дідусю, я нікого не бачу.

Дід. Мені здавалось, що там жде хтось. Ніхто не приходив, Урсуло?

Старша дочка. Ніхто, дідусю.

Дід (до дядька і батька). Сестри не було?

Дядько. Вже пізно; вона вже не прибуде; не гаразд вона се робить.

Батько. Вона починав турбувати мене.

Чутно гомін, мов хтось іде до хати.

Дядько. Вона тут. Ви чули?

Батько. Так, хтось увійшов долом.

Дядько. Напевне, то сестра. Я пізнав її ходу.

Дід. Я чув, як хтось поволі йшов.

Батько. Вона увійшла дуже поволі.

Дядько. Вона знає, що в хаті хворі.

Дід. Я вже більш нічого не чую.

Дядько. Вона зараз прийде сюди, ш скажуть, що ми тут.

Батько. Я радий, що вона прибула.

Дядько. Я був певен, що вона таки тепер буде.

Дід. Щось вона забарилась там долі

Дядько. Однак се напевне вона.

Батько. Ми більше нікого не сподіваємось.

Дід. Я чую гомін долі.

Батько. Я закличу служницю; хоч знатимем щось певного. (Дзвонить.)

Дід. Я чую гомін на сходах.

Батько. Се йде служниця.

Дід. Здається, вона не сама.

Батько. Вона йде помалу...

Дід. Я чую ходу вашої сестри! [227]

Батько. А я чую тільки служниці ходу.

Дід. Се ваша сестра, се вона!

Хтось стукається в двері.

Дядько. Вона стукає в скриті двері.

Батько. Я сам їй одчиню, бо сі малі двері страх риплять; їх тільки тоді одчиняють, коли хотять увійти в хату, щоб ніхто не бачив. (Одхиляє двері; служниця не ввіходить, а стоїть у дверях.) Де ви?

Служниця. Тут, пане.

Дід. Се ваша сестра на порозі?

Дядько. Я бачу тільки служницю.

Батько. Тут тільки служниця. (До служниці.) Хто прийшов до нас?

Служниця. Хто мав прийти, пане?

Батько. Авжеж, хтось тільки що прийшов?

Служниця. Ніхто не приходив, пане.

Дід. Хто се так зітхає?

Дядько. То служниця, вона задихалась.

Дід. Вона плаче?

Дядько. Де ж там! І чого б вона плакала? (До служниці.) Так ніхто не приходив от тільки що?

Служниця. Але ж ні, пане.

Батько. Але ж ми чули, як одчиняли двері.

Служниця. Се я зачиняла двері, пане.

Батько. То вони були одчинені?

Служниця. Так, пане.

Батько. Чого ж вони були одчинені в таку пору?

Служниця. Не знаю, пане, я їх зачинила.

Батько. Коли так, то хто ж їх одчинив?

Служниця. Не знаю, пане, певне, хтось виходив після мене, пане.

Батько. Треба уважати. Але не кидайте дверима, ви знаєте, що вони грімкі.

Служниця. Та я, пане, не чіпаю дверей!

Батько. Як же ні? Ви беретесь за двері, мов хочете увійти в хату.

Служниця. Але ж, пане, я стою на три кроки від дверей.

Батько. Говоріть трохи тихше.

Дід. Чи хто згасив світло?

Старша дочка. Та ні, дідусю.

Дід. Мені здається, що раптом стало чорно. [228]

Батько (до служниці). Ідіть собі, тільки не робіть галасу на сходах.

Служниця. Я й так не робила галасу.

Батько. А я вам кажу, що робили. Ідіть тихенько; ви збудите пані. А як хто прийде, кажіть, що нас нема дома.

Дядько. Так, кажіть, що нас нема дома.

Дід (здригнувся). Не слід було сього казати!

Батько. Хіба що приїде сестра або лікар.

Дядько. В котрій годині приїде лікар?

Батько. До півночі не приїде.

Зачиняються двері. Чутно, як б'є одинадцята.

Дід. Вона ввійшла?

Батько. Хто?

Дід. Служниця.

Батько. Та ні, вона пішла.

Дід. Я думав, що вона сіла до стола.

Дядько. Служниця?

Дід. Так.

Дядько. Ще тільки сього бракувало!

Дід. Ніхто не входив до хати?

Батько. Та не входив ніхто.

Дід. А сестри вашої нема?

Дядько. Сестра не приходила.

Дід. Ви мене дурите!

Дядько. Ми вас дуримо?

Дід. Урсуло, скажи мені правду, на бога святого!

Старша дочка. Дідусю, дідусю! Що вам такого?

Дід. Щось тут сталося! Я певний, що моїй донечці погіршало!..

Дядько. Чи вам приснилось?

Дід. Ви не хочете мені сказати!.. Я бачу добре, що сталося щось.

Дядько. Коли так, то ви більше бачите, ніж ми.

Дід. Урсуло, скажи правду!

Старша дочка. Та вам же правду кажуть, дідусю.

Дід. В тебе не такий голос, як завжди!

Батько. Бо ви її лякаєте.

Дід. І ваш голос змінився, і ваш!

Батько. Та схаменіться!

Батько і дядько показують один одному на митах, що дід либонь
стратив розум.

[229]

Дід. Я чую, що вам страшно.

Батько. Та чого б нам було страшно?

Дід. Нащо ви хочете одурити мене?

Дядько. Та кому там хочеться вас дурити?

Дід. Нащо ви згасили світло?

Дядько. Ніхто його не гасив, так саме видно, як і перше.

Старша дочка. Здається, лампа трешкв пригасла.

Батько. Мені так само видне, як і завжди.

Дід. У мене немов жорна на очах. Діти, скажіть мені, що тут
робиться? Скажіть на Бога, ви ж видючі! Тільки я тут у вічній темряві! Я

не знаю, хто се сів біля мене! Я не знаю, що тут робиться за два кроки від мене!.. Що се ви там нишком говорили тільки що?

Батько, Ніхто нічого не говорив нишком.

Дід. Ви нишком говорили коло дверей.

Батько. Ви чули все, що я казав.

Дід. Ви когось увели в хату?

Батько. Та я ж вам кажу, що ніхто не приходив!

Дід. Чи то сестра, чи панотець? Нема чого намагатись одурити мене. Урсуло, хто прийшов?

Старша дочка. Нікого не було, дідусю.

Дід. Не пробуйте одурити мене, я все знаю. Скільки нас тут?

Старша дочка. Нас шестеро коло стола, дідусю.

Дід. Ви всі коло стола?

Старша дочка. Всі, дідусю.

Дід. Ви тут, Павле?

Батько. Тут.

Дід. Ви тут, Олів'є?

Дядько. Та вже ж, та вже ж, тут я, на своєму місці. Чи ви жартуєте, чи що?

Дід. Ти тут, Женев'єво?

Одна з дочок. Тут, дідусю.

Дід. Ти тут, Гертрудо?

Друга дочка. Тут, дідусю.

Дід. Ти тут, Урсуло?

Старша дочка. Тут, дідусю, коло вас.

Дід. А хто ж там сидить?

Старша дочка. Де, дідусю? Нема ж нікого.

Дід. Тут, тут, посеред нас.

Старша дочка. Та нема ж нікогісінько, дідусю.

Батько. Сказано ж вам, нема нікого! [230]

Дід. Але ж се ви тільки не бачите!

Дядько. Що се ви, на сміх?

Дід. Мані же до смішків, вірте мені!

Дядько. Ну, то й ви ж вірте видющим.

Дід (нерішуче). Я думав, що хтось тут є... Я, певне, довго не житиму...

Дядько. Ну, і нащо б ми вас мали дурити? Навіщо б вам те здалось?

Батько. Однаково ж прийшлось би потім вам правду сказати.

Дядько. Нащо нам одно одного дурити?

Батько. Од вас би довго неправда не сховалась.

Дід. Я хтів би вже додому.

Батька. Але ж ви дома!

Дядько. Хіба ж ми не дома?

Батько. Хіба ви в чужих?

Дядько. Ви сьогодні чудні!

Дід. Се ви чудні, здається мені.

Батько. Чого вам бракує?

Дід. Я не знаю, чого!

Старша дочка. Дідусю, дідусю, чого вам треба, дідусю?

Дід. Додайте мані ваші руки, донечки.

Три дочки. Ось наші руки, дідусю.

Дід. Чого ви всі тремтите, всі три, чого, донечки?

Старша дочка. Ми не тремтимо, дідусю.

Дід. Я думаю, що ви всі три поблідли.

Старша дочка. Вже пізно, дідусю, ми потомлені.

Батько. Вам слід би лягти спати, і дідусь краще б трохи спочив.

Дід. Я не зможу спати сеї ночі!

Дядько. Пождім лікаря.

Дід. Приготуйте мене, щоб я міг вислухати правду.

Дядько. Та лема жодної правди!

Дід. Ну, то я не знаю, що ж є!

Дядько. Я вам кажу, що нема нічогісінько.

Дід. Я хтів би побачити свою донечку.

Батько. Ви знаєте сама, що се неможливо; її не можна будити без потреби.

Дядько Побачите завтра.

Дід. Нічого же чутно з її хати.

Дядько. Я б турбувався, якби було щось чутно.

Дід. Я вже так давно не бачив своєї доні!.. Вчора я [231] взяв її за руки, але я не бачив її!.. Я не знаю, що з нею робиться!.. Я вже не знаю, яка вона... Я не знаю обличчя її... Вона, певне, змінилась за сі тижні... Я чув під руками, що в неї щоби схудли... Тільки темрява межи нею і мною та ви всі!.. Я не можу більш так жити... се не життя! Ви всі тут дивитесь на мої мертві очі, і ніхто не змилюється надо мною!.. Я не знаю, що зо мною... мені ніколи не кажуть того, що треба сказати... і все таке страшне, коли подумати... Та чому ж ви не говорите?

Дядько. Що ж ми маємо говорити, коли ви не хочете нам вірити?

Дід. Ви боїтесь, коли б не зрадити себе!

Батько. Але ж майте розум, нарешті!

Дід. Од мене тут вже давно щось ховають!.. Щось в хаті сталося... Але я починаю розуміти... Надто вже довго дурили мене!.. Отже, ви думаєте, що я ніколи нічого не довідаюсь? Часами я буваю менше сліпий, ніж ви, знаєте?.. Хіба я не чую, як ви шепочетесь по цілих днях, так мов у хаті вішальник є? Я не смію сказати того, що я тепер знаю... Я довідаюсь правди! Я пожду, поки ви сами скажете мені правду, але я давно її знаю без вас! А тепер я чую, що ви всі бліді як смерть!

Три дочки. Діду, дідусю! Що вам такого, дідусю?

Дід. Я не про вас говорю, дітоньки, ні, я не про вас говорю... Я знаю, що ви б мені правду сказали, якби їх не було коло вас!.. А врешті, я певен, що вони і вас дурять... Ось побачите, дітоньки, ось побачите!.. Хіба я не чув, як ви всі три оце ридали?

Батько. А може, справді, чи не погіршало жінці?

Дід. Не кваптесь одурити мене! Тепер вже пізно, я знаю правду ліпше од вас.

Дядько. Але ж ми не сліпі, нарешті!

Батько. Хочете піти в хату до вашої дочки? Тут якесь непорозуміння, якась помилка, час їх роз'яснити. Що ж, підете?

Дід (раптом несміло). Ні-ні, не тепер... ще ні...

Дядько. От бачите, які ви нерозумні.

Дід. Ніхто не знає, скільки чоловік в своєму житті промовчить!.. Хто се загомонів?

Старша дочка. Се лампа тріпотить, дідусю.

Дід. Здається, вона дуже неспокійна... дуже неспокійна...

Старша дочка. Се на неї холодний вітер віє... [232]

Дядько. Звідки ж холодний вітер? Вікна зачинені.

Старша дочка. Здається, вона гасне.

Батько. Вигоріла.

Старша дочка. Зовсім гасне.

Батько. Не можна так у темряві сидіти.

Дядько. Чому ні?.. Я вже до того звик.

Батько. В жінчиній хаті є світло.

Дядько. Зараз його візьмемо, ось нехай як лікар прийде.

Батько. Воно, правду кажучи, видно; надворі ясно.

Дід. Хіба ясно надворі?

Батько. Ясніше, ніж тут.

Дядько. А я собі люблю отак розмовляти в потемках.

Батько. Я теж.

Дід. Мені здається, що дзиґар занадто цокає.

Старша дочка. Бо ніхто не говорить, дідусю.

Дід. Чого ж ви мовчите?

Дядько. А що ж ми маємо говорити, по-вашому? Ви глузуєте собі з нас!

Дід. Чи воно дуже темно в хаті?

Дядько. Та не дуже й видно.

Мовчання.

Дід. Мені щось недобре, Урсуло; одчини трохи вікно. Батько. Справді, доню, одчини трохи вікно; оце вже й мені бракує повітря.

Старша дочка одчиняє вікно.

Дядько. Я так думаю, що ми всі надто вже довго сиділи замкнені.

Дід. Чи вікно одчинене?

Старша дочка. Авжеж, дідусю, одчинене настежи.

Дід. Не сказав би, що відчинене; не чуто нічогісінько знадвору.

Батько. Надзвичайна тиша.

Старша дочка. Тихий ангол пролетів.

Дядько. От за се не люблю села.

Дід. Я б хотів, щоб хоч загомонило що. Котора година, Урсуло?

Старша дочка. Хутко північ, дідусю.

Тут дядько починає ходити з кутка в куток по хаті. [233]

Дід. Хто се ходить коло вас?

Дядько. Се я, се я, те бійтесь. Мені хочеться трохи розійтись.

Мовчання.

Та вже хіба сяду — не видно ходити.

Мовчання.

Дід. Я хотів би десь інде бути!

Старша дочка. Куди ж би ви хтіли йти, дідусю?

Дід. Не знаю, куди,— в іншу жату; куди-небудь! Все одно, куди!

Батько. Куди ж ми підемо?

Дядько. Вже пізно, щоб іти.

Мовчання. Всі посідали нерухомо навколо стола.

Дід. Що се я чую, Урсуло?

Старша дочка. Нічого, дідусю, то листя спадає; так, то листя спадає на терасу.

Дід. Зачини вікно, Урсуло.

Старша дочка. Добре, дідусю. (Зачиняє вікно і вертається.)

Дід. Мені холодно.

Мовчання. Три сестри обіймаються.

Що се я чую тепер?

Батько. То три сестриці поцілувались.

Дядько. Здається, вони дуже бліді сьогодні.

Мовчання.

Дід. Що я чую тепер, Урсуло?

Старша дочка. Нічого, дідусю, то я склала руки.

Мовчання.

Дід. Що я чую ще?

Старша дочка. Не знаю, дідусю... То, може, мої сестри тремтять.

Дід. Я теж боюся, дітоньки.

Тут місячний промінь падає крізь шибу і розсипав кілька дивних плям по хаті. Північ б'є, і за останнім гуком здається декому, немов хтось підвівся дуже раптово.

Дід (здригнувся від якого особливого жаху). Хто се встав?

Дядько. Ніхто не вставав!

Батько. Я не вставав. [234]

Три дочки. Ні я! — Ні я! — Ні я!

Дід. Але хтось таки встав від стола.

Дядько. Світла!

Раптом чути крик жаху праворуч, з дитячої хати; і сей крик чути аж до кінця сцени з різними градаціями жаху.

Батько. Слухайте! Дитина!

Дядько. Воно ще ніколи не плакало!

Батько. Ходім подивімось!

Дядько. Світла, світла!

В сю хвилину чутно раптову біганину, приглушені кроки в хаті ліворуч. Потім мертва, тиша. Всі прислухаються з німим жахом, врешті одчиняються помалу двері з тієї хати, де хвора, і світло вривається до зали з дверей. На порозі з'являється сестра милосердя в чорних шатах, склоняється, хрестячись, даючи тим звістку, ще жінка вже вмерла. Вони розуміють се і по хвилі вагання та жаху йдуть мовчки в хату до померлої, тим часом дядько затримується на порозі і ввічливо відступає набік, щоб дати дорогу трьом дівчатам. Сліпий; zostавшись сам, встає і метушиться; хапаючись руками за стіл у темряві.

Дід. Куди, ви йдете? Куди ви йдете? Вони мене покинули самого!

Завіса.